<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER</u>: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાતની વડી અદાલતમાં

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૬૦૯૭/૨૦૨૦

વિથ

સિવિલ એપ્લિકેશન (સુનાવણીની તારીખ નિયત કરવા માટે) નં. ૧/૨૦૨૦

ઈન આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૬૦૯૭/૨૦૨૦

મંજૂરી અને સહી માટેઃ

માનનીય ન્યાયમૂર્તી શ્રી જે.બી.પારડીવાલા **સહી/-**

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તી શ્રી ઈલેશ જે. વોરા **સહી/-**

==

૧	શું સ્થાનિક સમાચારપત્રોના રિપોર્ટરોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપી શકાય?	હા
૨	રિપોર્ટરને સોંપી શકાય કે નહીં?	હા
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની અંતિમ નકલ જોવા માગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર સવાલનો સમાવેશ થાય છે?	ના

==

સર્વોદય ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ

વિરુદ્ધ

ઈન્કમ ટેક્ટ ઓફિસર (એક્ઝેમ્પશન)

==

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(રો) તરફે શ્રી બી.એસ.સોપારકર (૬૮૫૧)

સામાવાળા(ઓ) તરફે શ્રીમતી મૌના એમ. ભટ્ટ (૧૭૪)

==

કોરમઃ **માનનીય ન્યાયમૂર્તી શ્રી જે.બી.પારડીવાલા**

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તી શ્રી ઈલેશ જે. વોરા

તારીખઃ ૦૯/૧૨/૨૦૨૦

મૌખિક ચુકાદો

(માનનીય ન્યાયમૂર્તી શ્રી જે.બી.પારડીવાલા દ્વારા)

૧. ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની આ રિટ–અરજી દ્વારા, રિટ–અરજદાર, એક સાર્વજનિક ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ, નીચે દર્શાવેલ દાદ માંગેલ છે :

> *“(એ) આ અરજીના એનેક્ષર–એ માં રહેલ વાદગ્રસ્ત હુકમોને રદ અને બાતલ કરશો અને સામાવાળા નંબર ૨ ને વિલંબ માફ કરવા આદેશ આપશો;*

(બી) આ અરજીના પ્રવેશ, સુનાવણી અને આખરી નિકાલ બાકી હોય ત્યાં સુધી, આ અરજીના એનેક્ષર–સી માં રહેલ તારીખ ૨૮.૮.૨૦૧૮ ના રોજના વાદગ્રસ્ત નોટિસના અમલીકરણ અને સંચાલન પર સ્ટે આપશો.

(સી) ન્યાયના હિતમાં યોગ્ય અને ઉચિત જણાય તેવી અન્ય કોઈ પણ અને વધુ દાદ મંજૂર કરવા મહેરબાની કરશો;"

૨. આ રિટ–અરજીને ઉદ્‌ભવતી હકીકતોનો સારાંશ નીચે મુજબ હોઈ શકે છે :

૩. રિટ–અરજદાર એક સાર્વજનિક ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ છે. રિટ–અરજદાર એસેસમેન્ટ વર્ષ ૨૦૧૬–૧૭ માટે ધ એક્ટ ૧૯૬૧ ના ફોર્મ નંબર ૧૦બી ફાઇલ કરવામાં થયેલ વિલંબ માફ કરવા માટે રિટ–અરજદાર દ્વારા ફાઇલ કરવામાં આવેલ અરજીને ફગાવી દેતા, ધ ઈનકમ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ (ટૂંકમાં, 'ધ એક્ટ ૧૯૬૧') ની કલમ ૧૧૯(૨)(બી) હેઠળ સામાવાળા નંબર ૨ દ્વારા પસાર કરાયેલ તારીખ ૧૯ મી ઓગસ્ટ ૨૦૧૯ ના રોજનો હુકમ પડકારવા માગે છે. રિટ–અરજદાર તારીખ ૧૨ મી ફેબ્રુઆરી ૨૦૨૦ ના રોજના શુદ્ધિપત્રક હુકમને પણ પડકારવા માગે છે, જેમાં સામાવાળા નંબર ૨ એ શુદ્ધિપત્રક અરજી ફગાવી દીધી હતી.

૪. રિટ–અરજદારનો એવો કેસ છે કે એક સાર્વજનિક ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ હોવાના નાતે, તે ચેરિટી કમિશનર પાસે તેમજ ધ એક્ટ ૧૯૬૧ ની કલમ ૧૨એ હેઠળ ઈનકમ ટેક્સ સત્તામંડળો પાસે વિતેલા ૩૦ થી વધુ વર્ષોથી નોંધાયેલ છે. રિટ–અરજદારના હિસાબી ચોપડાઓનું નિયમિતપણે ઓડિટ કરવામાં આવે છે અને આવકનું રિટર્ન પણ કોઈ પણ ક્ષતિઓ વિના ફાઈલ કરવામાં આવે છે. એસેસમેન્ટ વર્ષ ૨૦૧૬–૧૭ માટે, આવકનું રિટર્ન ફાઈલ કરવાની નિયત તારીખ ધ એક્ટ ૧૯૬૧ ની કલમ ૧૧૯ હેઠળ તારીખ ૯ મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૬ ના રોજના હુકમથી ૩૦ મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૬ થી લંબાવીને ૧૭ મી ઓક્ટોબર ૨૦૧૬ કરવામાં આવી હતી. રિટ–અરજદારના ઓડિટરે તારીખ ૬ ઠ્ઠી ઓક્ટોબર ૨૦૧૬ ના રોજ ધ એક્ટ ૧૯૬૧ ની કલમ ૧૨એ(બી) હેઠળ ફોર્મ નંબર ૧૦બી માં ઓડિટ રિપોર્ટ ફાઈલ કર્યો હતો. સદર દસ્તાવેજ ઓનલાઈન એકાઉન્ટનો ઉપયોગ કરીને રિટ–અરજદાર દ્વારા કન્ફર્મ કરવાનો જરૂરી હતો. દુર્ભાગ્યે, ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓ તેને કન્ફર્મ કરવામાં નિષ્ફળ ગયા અને, તેના પરિણામે, ઓડિટ રિપોર્ટ આવકના રિટર્ન સાથે ઈ–ફાઈલ થઈ શક્યો નહીં.

૫. કલમ ૧૪૩(૧) હેઠળ તારીખ ૧૭ મી માર્ચ ૨૦૧૮ નો એક હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો જેમાં રિટ–અરજદારને મુક્તિના લાભનો અસ્વીકાર કરવામા આવ્યો અને તારીખ ૨૮ મી ઓગસ્ટ ૨૦૧૮ ના રોજ રૂ. ૧,૬૭,૪૧,૯૮૦=૦૦ માટે માંગણી નોટિસ જારી કરવામાં આવી. ઉપર ઉલ્લેખિત નોટિસમાં ફોર્મ નંબર

૧૦બી માં ઓડિટ રિપોર્ટ ઈ–ફાઈલ ન કરવાના કારણે માંગણીનું કારણ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું અને સૂચવવામાં આવ્યું હતું કે વિલંબ માફ કરવાની વિનંતી સાથે તે ફાઈલ કરવામાં આવે.

૬. રિટ–અરજદારનો એવો કેસ છે કે ઉપરોક્ત નોટિસે આખરે ઓડિટ રિપોર્ટ ફાઈલ ન થયો હોવાની હકીકત તેમના ધ્યાને આણી હતી.

૭. ઉપર ઉલ્લેખિત તારીખ ૨૮ મી ઓગસ્ટ ૨૦૧૮ ની માંગણી નોટિસ મળતાં, રિટ–અરજદારે તારીખ ૨ જી સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૮ ના રોજ ફોર્મ નંબર ૧૦બી માં ઓડિટ રિપોર્ટ ઈ–ફાઈલ કર્યો અને સામાવાળા નંબર ૨ ને સંબોધિત તારીખ ૫ મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૮ ના પત્ર દ્વારા વિલંબ માફ કરવા વિનંતી કરી. સામાવાળા નંબર ૨ એ, તેમના તારીખ ૨૩ મી ઓક્ટોબર ૨૦૧૮ ના રોજના જવાબ દ્વારા, રિટ–અરજદારને જાણ કરી હતી કે વિલંબ માફ કરવા માટે કોઈ કારણ બનતું નથી અને માંગણી નોટિસ જારી કર્યા પછી જ રિટ–અરજદારે ઓડિટ રિપોર્ટ ઈ–ફાઈલ કર્યો હતો.

૮. તારીખ ૧૨ મી નવેમ્બર ૨૦૧૮ ના રોજ, રિટ–અરજદારે સામાવાળા નંબર ૨ ને ઘટનાઓની સમગ્ર શ્રૃંખલા સમજાવતો જવાબ આપ્યો અને વિલંબ માફ કરવા વિનંતી કરી. જોકે, દાવાને સમર્થન આપવાના હેતુસર દસ્તાવેજી પુરાવા સાથે

ટ્રસ્ટીઓ અથવા કોઈ કાનૂની પ્રતિનિધિને હાજર રહેવા જણાવતી અન્ય તારીખ ૨૬ મી ડિસેમ્બર ૨૦૧૮ ની નોટિસ રિટ–અરજદારને જારી કરવામાં આવી હતી.

૯. રિટ–અરજદાર સામાવાળા નંબર ૨ સમક્ષ ઉપસ્થિત થયા અને વિલંબ માફ કરવાના હેતુસર પોતાનો કેસ મજબૂત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો. જોકે, આખરે તારીખ ૧૯ મી ઓગસ્ટ ૨૦૧૯ ના રોજના હુકમથી અરજી ફગાવી દેવામાં આવી હતી.

૧૦. રેકોર્ડ પરની સામગ્રી પરથી જણાય છે કે સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટ ટેક્સિસ દ્વારા જારી કરાયેલ ૨૦૧૯ ના સર્ક્યુલર નંબર ૧૦ પર આધાર રાખીને, રિટ–અરજદાર દ્વારા સામાવાળા નંબર ૨ સમક્ષ શુદ્ધિપત્રક અરજી ફાઈલ કરવામાં આવી હતી. જોકે, તારીખ ૧૨ મી ફેબ્રુઆરી ૨૦૨૦ ના રોજના હુકમથી શુદ્ધિપત્રક અરજી પણ ફગાવી દેવામાં આવી હતી.

૧૧. સામાવાળા નંબર ૨ દ્વારા પસાર કરાયેલ ઉપર ઉલ્લેખિત બે હુકમોથી અસંતોષ પામીને, રિટ–અરજદાર હાલની રિટ–અરજી સાથે આ અદાલત સમક્ષ ઉપસ્થિત થયા છે.

<u>રિટ–અરજદાર વતી રજૂઆતો :</u>

૧૨. રિટ–અરજદાર વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન કૌન્સેલ શ્રી બી.એસ.સોપરકરે ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી કે સામાવાળા નંબર ૨ દ્વારા પસાર કરાયેલ વાદગ્રસ્ત

હુકમો કાયદાની દ્રષ્ટિએ સ્પષ્ટપણે ભૂલભરેલા છે. શ્રી સોપરકરના જણાવ્યા મુજબ, સામાવાળા નંબર ૨ એ એ વાતની પ્રશંસા કરવાની જરૂર હતી કે ટ્રસ્ટીઓના ભાગે તે એક સદ્ભાવનાપૂર્ણ ભૂલ હતી જેઓ માનતા હતા કે તેમના તરફથી કોઈ ફોલો–અપ કાર્યવાહી કર્યા વિના તમામ જરૂરી દસ્તાવેજો અપલોડ કરવા માટે ઓડિટર બંધાયેલા હતા. શ્રી સોપરકર રજૂઆત કરશે કે મુક્તિ અસ્વીકાર કરવામાં આવી અને માંગણી ઊભી કરવામાં આવી તે પછી જ આ મુદ્દો રિટ–અરજદારના ધ્યાને આવ્યો હતો. એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે ઈલેક્ટ્રોનિકલી ફાઈલ કરવામાં વિલંબ રિટ–અરજદારના નિયંત્રણ બહારના સંજોગોના કારણે થયો હતો.

૧૩. એ બાબત પણ દર્શાવવામાં આવે છે કે ઓડિટ રિપોર્ટ કાયદા અનુસાર અપલોડ થઈ શક્યો ન હતો તે જાણવા મળતાં જ રિટ–અરજદારે તાત્કાલિક રિપોર્ટ ફાઈલ કર્યો હતો.

૧૪. શ્રી સોપરકર રજૂઆત કરશે કે સામાવાળા નંબર ૨ એ અત્યંત જડ અભિગમ અપનાવવાને બદલે વિલંબ માફ કરવાના હેતુ માટે ઉદાર અભિગમ અપનાવવો જોઈતો હતો.

૧૫. શ્રી સોપરકરે, તેમની ઉપર નોંધાયેલી રજૂઆતોના સમર્થનમાં, આ હાઈકોર્ટના નીચેના બે નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો છે :

(૧) જય વિજય એક્સપ્રેસ કેરિયર્સ વિ. કમિશનર ઓફ ઇનકમ ટેક્સ–III, (૨૦૧૩)૩૪ ટેક્સમેન.કોમ ૬૧ (ગુજરાત);

(૨) કમિશનર ઓફ ઇનકમ ટેક્સ–IV વિ. ઝેવિયર કેળવણી મંડળ (પી) લિ., (૨૦૧૪)૪૧ ટેક્સમેન.કોમ ૧૮૪ (ગુજરાત)

૧૬. ઉપર ઉલ્લેખિત આવા સંજોગોમાં, શ્રી સોપરકર અરજ કરે છે કે તેમની રિટ–અરજીમાં ગુણદોષ હોઈ, તેને મંજૂર કરવામાં આવે અને બે વાદગ્રસ્ત હુકમોને રદ અને બાતલ કરવામાં આવે.

<u>સામાવાળાઓ વતી રજૂઆતો :</u>

૧૭. બીજી તરફ, રેવેન્યુ વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન સિનિયર સ્ટેન્ડિંગ કૌન્સેલ શ્રીમતી મૌના ભટ્ટ દ્વારા આ રિટ–અરજીનો ભારપૂર્વક વિરોધ કરવામાં આવ્યો છે. શ્રીમતી ભટ્ટ રજૂઆત કરશે કે બે વાદગ્રસ્ત હુકમો પસાર કરવામાં સામાવાળા નંબર ૨ દ્વારા કાયદાની કોઈ ભૂલની તો વાત જ શું, કોઈ ભૂલ કરવામાં આવી હોવાનું કહી શકાય નહીં.

૧૮. શ્રીમતી ભટ્ટ રજૂઆત કરશે કે જોકે ફોર્મ નંબર ૧૦બી માં ઓડિટ રિપોર્ટ આવકના રિટર્ન સાથે ફાઈલ કરવાનો હતો, તેમ છતાં કરદાતા તેમ કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હતા. એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે સામાવાળા નંબર ૨ એ,

વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરીને, વિલંબ માફ ન કરવાનું યોગ્ય માન્યું છે અને આવી વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ મનસ્વી રીતે અથવા અહુકમી રીતે કરવામાં આવ્યો છે તેમ કહી શકાય નહીં.

૧૯. શ્રીમતી ભટ્ટ રજૂઆત કરશે કે હાલના કેસમાં, કમિશનરે વિલંબ માફ કરવાનો ઈનકાર કરતી વખતે સબળ કારણો નોંધ્યા છે. તે રજૂઆત કરશે કે આ હાઈકોર્ટના બે નિર્ણયો કે જેના પર રિટ–અરજદાર વતી આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તેણે, તેનાથી વિપરીત, એક ચેતવણીનો સૂર ઉચ્ચાર્યો છે કે ધ એક્ટ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલ સમયમર્યાદા લંબાવવા માટે જ માત્ર નિયમિત ધોરણે નહીં પણ યોગ્ય કાળજી અને સાવચેતી સાથે સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. જો આખરે બે વાદગ્રસ્ત હુકમો રદ કરવામાં આવે અને ફોર્મ નંબર ૧૦બી રેકોર્ડ પર લેવાનો આદેશ આપવામાં આવે તો ઉદ્‌ભવી શકે તેવી મુશ્કેલી વિશે શ્રીમતી ભટ્ટે ભારે આશંકા વ્યક્ત કરી છે. તેના જણાવ્યા મુજબ, ધ એક્ટની કલમ ૧૪૨(૨) ની શરત અનુસાર, જે નાણાકીય વર્ષમાં રિટર્ન રજૂ કરવામાં આવ્યું હોય તે નાણાકીય વર્ષના અંતથી છ મહિનાની મુદત પૂરી થયા પછી કરદાતા પર કોઈ નોટિસ બજાવી શકાતી નથી. તે રજૂઆત કરશે કે સદર તારીખ વીતી ગઈ છે. તેવી જ રીતે, શ્રીમતી ભટ્ટના જણાવ્યા મુજબ, ધ એક્ટની કલમ ૧૪૩(૩) હેઠળ એસેસમેન્ટ હુકમ પસાર કરવાની સમયમર્યાદા પણ પૂરી થઈ ગઈ હોવાથી ધ એક્ટની કલમ ૧૪૨(૧) હેઠળ કોઈ નોટિસ જારી કરી શકાતી નથી. તે દલીલ

કરશે કે રિટ-અરજદારને ઓડિટ રિપોર્ટ સાથે ફોર્મ નંબર ૧૦બી અપલોડ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવ્યા પછી પણ, તેની સત્યતા ચકાસવી જરૂરી છે. રિટ-અરજદાર ધ એક્ટની કલમ ૧૧ હેઠળના લાભો/મુક્તિ માટે પાત્ર છે કે કેમ તે પણ ચકાસવું પડશે. તે રજૂઆત કરશે કે ઉપર જણાવ્યા મુજબની સમયમર્યાદા પૂરી થઈ ગઈ છે.

૨૦. છેલ્લે, શ્રીમતી ભટ્ટે રજૂઆત કરી કે જો આખરે આ અદાલતને ખાતરી થાય કે વિલંબ માફ કરવાના હેતુ માટે રિટ-અરજદાર દ્વારા પૂરતું કારણ દર્શાવવામાં આવ્યું છે, તો આ અદાલતે સ્પષ્ટ કરવું જોઈએ કે સમયગાળો પૂરો થયો હોવા છતાં, કેસના આધારે ધ એક્ટની કલમ ૧૪૩(૨) અથવા ધ એક્ટની કલમ ૧૪૨(૧) હેઠળ નોટિસ જારી કરવા માટે વિભાગ માટે ખુલ્લું રહેશે.

૨૧. ઉપર ઉલ્લેખિત આવા સંજોગોમાં, શ્રીમતી ભટ્ટ અરજ કરે છે કે આ રિટ-અરજીમાં કોઈ ગુણદોષ ન હોઈ, તેને ફગાવી દેવામાં આવે.

<u>વિશ્લેષણ :</u>

૨૨. પક્ષકારો વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન કૌન્સેલને સાંભળ્યા પછી અને રેકોર્ડ પરની સામગ્રી ધ્યાને લીધા પછી, અમારી વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થતો એકમાત્ર પ્રશ્ન

એ છે કે, શું સામાવાળા નંબર ૨ એ વાદગ્રસ્ત હુકમો પસાર કરવામાં કોઈ ભૂલ કરી છે.

૨૩. વિલંબ માફી માંગવાના હેતુસર, રિટ–અરજદારે પ્રિન્સિપલ કમિશનર ઓફ ઈનકમ ટેક્સ (એક્ઝેમ્પશન) ને સંબોધીને ધ એક્ટની કલમ ૧૧૯(૨) હેઠળ એક અરજી ફાઇલ કરી હતી, જેમાં નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું :

> *"વિષય: એ.વાય. ૨૦૧૬–૧૭ માટે સર્વોદય ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટના કેસમાં ફોર્મ નંબર ૧૦બી માં વિલંબ માફ કરવા અંગે.*
>
> *પી.એ. નંબર AABTS2931H*
>
> *સાહેબ,*
>
> *(૧) ફોર્મ નંબર ૧૦બી ફાઇલ કરવામાં વિલંબ માફ કરવાના કારણો માગતો આપનો તારીખ ૨૩.૧૦.૨૦૧૮ નો પત્ર (તારીખ ૨૯.૧૦.૨૦૧૮ ના રોજ મળેલ) અમને મળેલ છે. આ સંદર્ભમાં, અમે નીચે મુજબ રજૂઆત કરીએ છીએ :*
>
> *(૨) કરદાતા એક ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ છે જે મુખ્યત્વે ઝૂંપડપટ્ટી અને ઓછી આવક ધરાવતા વર્ગમાંથી આવતા બાળકોને શિક્ષણ પૂરું પાડવા માટે સ્વતંત્રતા સેનાની સ્વર્ગસ્થ શ્રી ઈશ્વરલાલ ગુલાબભાઈ*

દેસાઈના નામે ઈશ્વરલાલ ગુલાબભાઈ દેસાઈ વિદ્યા સંકુલ નામની એક શાળા ચલાવે છે. ટ્રસ્ટની પ્રવૃત્તિઓ જોડેલ છે (પાના નંબર ૧).

(૩) ધ બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ એક્ટ, ૧૯૫૦ મુજબ રજિસ્ટ્રેશન નંબર *E-2357-Surat* થી ચેરિટી કમિશનર પાસે ટ્રસ્ટ નોંધાયેલ છે (પાના નંબર ૨).

(૪) ધ ઈનકમ-ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૧૨એ હેઠળ ઈનકમ-ટેક્સ વિભાગ પાસે પણ ટ્રસ્ટ નોંધાયેલ છે (પાના નંબર ૩) અને સદર અધિનિયમની કલમ ૮૦જી(૫) હેઠળ માન્યતા ધરાવે છે (પાના નંબર ૪).

(૫) ઈનકમ-ટેક્સ વિભાગ દ્વારા વખતોવખત ટ્રસ્ટની ચકાસણી કરવામાં આવી છે. એ.વાય.૨૦૧૦-૧૧ માટેના એસેસમેન્ટ હુકમની નકલ જોડેલ છે (પાના નંબર ૫ થી ૭).

(૬) ઉપરોક્ત બાબતો સાથે, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે ટ્રસ્ટ ચેરિટેબલ પ્રવૃત્તિઓ કરતું એક સદ્ભાવનાપૂર્ણ ટ્રસ્ટ છે, જેને વિભાગ દ્વારા વારંવાર સ્વીકારવામાં આવ્યું છે.

(૭) ફોર્મ નંબર ૧૦બી એ ટ્રસ્ટના સ્ટેચ્યુટરી ઓડિટરો દ્વારા તેમના લોગ-ઈનમાં નિયમ ૧૭બી મુજબ ઓન-લાઈન ફાઈલ કરવાનું રહે છે. ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓ એવા ખ્યાલમાં રહ્યા કે ટ્રસ્ટના ઓડિટરે જરૂરી આવશ્યકતાઓના પાલનમાં તેમના લોગ-ઈનમાંથી ફોર્મ નંબર ૧૦બી ફાઈલ કરી દીધું હશે. ઈ-પોર્ટલ પરથી માંગણી ઊભી થયા પછી જ ટ્રસ્ટને ખ્યાલ આવ્યો કે ઓડિટર ફોર્મ નંબર ૧૦બી રજૂ કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હતા.

(૮) ટ્રસ્ટ તેના પાલનમાં હંમેશાં ધ્યાનમાં રાખનારું રહ્યું છે. આથી, છેલ્લા ૭ વર્ષથી ટ્રસ્ટ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ ફોર્મ નંબર ૧૦બી નીચે મુજબ દર્શાવેલ છે.

એ.વાય.	ફોર્મ ૧૦બી રજૂ કરવાની તારીખ	પાના નંબર
૨૦૧૮-૧૯	કલમ ૧૦(૨૩સી) હેઠળ સમગ્ર આવક કરમુક્ત છે.	૮-૧૧
૨૦૧૭-૧૮	(iiiab) ધ એક્ટ ની. આથી ફોર્મ ૧૦બી ફાઈલ	

કરવાની જરૂર ન હતી.

૨૦૧૬–૧૭	૧૭.૧૦.૨૦૧૬	૧૨–૧૪
૨૦૧૫–૧૬	૩૦.૯.૨૦૧૫	૧૫–૧૯
૨૦૧૪–૧૫	૨૯.૯.૨૦૧૪	૨૦–૨૨
૨૦૧૩–૧૪	૨૯.૯.૨૦૧૩	૨૩–૨૫
૨૦૧૨–૧૩	૩૦.૯.૨૦૧૨	૨૬–૩૦

(૯) ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં લેતાં, ભૂલ માત્ર એક વર્ષ માટે જ થઈ હતી અને તે પણ ભૂલચૂકના કારણે થઈ હતી. તેથી, અરજ કરવામાં આવે છે કે અતિ–તકનીકી ભૂલના કારણે કલમ ૧૧ હેઠળની રાહતનો ઈનકાર ન કરવા મહેરબાની કરશો.

(૧૦) ઉપરોક્ત બાબતને સમર્થન આપવા માટે, એક એફિડેવિટ જોડેલ છે (પાના નંબર ૩૧ થી ૩૨).

(૧૧) આ બાબતમાં, નીચેના નિર્ણયો પર આધાર રાખવામાં આવે છે.

ક્રમ નંબર	સાઈટેશન	નામ	ટૂંક સારાંશ
૧	૪૬–ડીટીઆર–૩૦ ૨ (મુંબઈ 'ઈ')	સર કિકાભાઈ પ્રેમચંદ ટ્રસ્ટ	રિટર્ન સાથે ઓડિટ રિપોર્ટ ફાઈલ ન કરવો – કરદાતાના ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટે સોગંદનામું દાખલ કરીને પુષ્ટિ કરી છે કે તેમણે કરદાતાના હિસાબોનું ઓડિટ કર્યું છે અને ફોર્મ નંબર ૧૦બી માં ઓડિટ રિપોર્ટ જારી કર્યો છે જે ભૂલચૂકના કારણે રિટર્ન સાથે ફાઈલ કરવામાં આવ્યો ન હતો, કલમ ૧૨એ(૧)(બી) ની જોગવાઈઓનું પાલન થાય છે અને કરદાતા કલમ ૧૧ હેઠળ મુક્તિ માટે પાત્ર છે.
૨.	૪૨–એસઓટી–૪૦૩(મુંબઈ)	સર કિકાભાઈ પ્રેમચંદ ટ્રસ્ટ	કરદાતાએ આવકના રિટર્ન સાથે ફોર્મ નંબર ૧૦બી માં ઓડિટ રિપોર્ટ ફાઈલ કર્યો ન હતો. આવકના રિટર્ન સાથે, કરદાતાએ ઓડિટરનો રિપોર્ટ ફાઈલ કર્યો હતો જે ધ બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ એક્ટ, ૧૯૫૦ હેઠળ આપવો જરૂરી હતો. હકીકતો પર, કરદાતાની દલીલ કે ફોર્મ નંબર ૧૦બી માં રિપોર્ટ, જે ધ બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ એક્ટ, ૧૯૫૦ હેઠળના રિપોર્ટ જેવો જ હતો, તે ભૂલચૂકના કારણે મેળવી શકાયો ન હતો, તે સ્વીકારી શકાય તેમ હતી. એવું ઠરાવવાનું હતું કે કરદાતાએ કલમ ૧૨એ(૧)(બી) ની જોગવાઈઓનું પાલન કર્યું હતું અને, તેથી, તે કલમ ૧૧ હેઠળ મુક્તિ માટે પાત્ર હતું.

(૧૨) આ તમામ બાબતો પર વિચાર કરતાં, વિલંબ માફ કરી આભારી કરવા મહેરબાની કરશો. મહેરબાની કરીને પ્રશંસા કરશો કે

ટ્રસ્ટને માત્ર એ આધારે સબસ્ટાન્શિયલ રાહત આપવાનો ઈનકાર કરવો જોઈએ નહીં કે ટ્રસ્ટના ઓડિટર ફોર્મ નંબર ૧૦બી રજૂ કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હતા, ખાસ કરીને જ્યારે ટ્રસ્ટે અન્ય તમામ શરતોનું પાલન કર્યું હોય."

૨૪. સામાવાળા નંબર ૨ એ, જોકે, વિલંબ માફ કરવાનો ઈનકાર કર્યો હતો અને વાદગ્રસ્ત હુકમમાં નીચે મુજબના કારણો દર્શાવીને તારીખ ૧૯ મી ઓગસ્ટ ૨૦૧૯ ના રોજના વાદગ્રસ્ત હુકમ (એનેક્ષર-એ) દ્વારા સદર અરજી ફગાવી દીધી હતી :

"ધ ઈનકમ-ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૧૧૯(૨)(બી) હેઠળનો હુકમ

અરજદાર, સર્વોદય ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટે એ.વાય. ૨૦૧૬-૧૭ માટે આઈ.ટી. એક્ટ, ૧૯૬૧ ના ફોર્મ નંબર ૧૦બી ફાઈલ કરવામાં થયેલ વિલંબ માફ કરવા માટે ૧૯.૦૯.૨૦૧૮ ના રોજ ઓફિસમાં તારીખ ૦૫.૦૯.૨૦૧૮ ની એક અરજી ફાઈલ કરી છે. અરજીમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે કરદાતાને સીપીસી, બેંગલોર તરફથી સંદર્ભ નંબર CPC/1617/C94/1803900360 તારીખ

૨૮.૦૮.૨૦૧૮ હેઠળ રૂ. ૧,૬૭,૪૧,૯૮૦/- ની માંગણી નોટિસ મળી હતી. માંગણી ઊભી કરવા માટે સીપીસી દ્વારા તેમાં દર્શાવવામાં આવેલ કારણ ફોર્મ ૧૦બી માં ઓડિટ રિપોર્ટ ફાઇલ ન કરવો તે હતું. ત્યારબાદ કરદાતાએ ૦૨.૦૯.૨૦૧૮ ના રોજ ફોર્મ ૧૦બી ફાઇલ કર્યું અને વિલંબ માફ કરવા માટે અરજી રજૂ કરી.

૨. ફોર્મ નંબર ૧૦બી માં ઓડિટ રિપોર્ટ ફાઇલ કરવામાં વિલંબ માટે અરજીમાં કોઈ ચોક્કસ કારણ આપવામાં આવ્યું ન હોવાથી, પત્ર તારીખ ૨૩.૧૦.૨૦૧૮ દ્વારા કરદાતાને શો કોઝ નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી. શો કોઝ નોટિસના જવાબમાં કરદાતાએ આ ઓફિસમાં ૧૩.૧૧.૨૦૧૮ ના રોજ ફાઇલ કરેલ તારીખ ૧૨.૧૧.૨૦૧૮ ના પત્ર દ્વારા વિગતવાર જવાબ રજૂ કર્યો હતો. કરદાતાએ, તેના જવાબમાં, વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે અરજદાર ટ્રસ્ટ મુખ્યત્વે ઝૂંપડપટ્ટી અને ઓછી આવક ધરાવતા જૂથના બાળકોને શિક્ષણ પૂરું પાડતી ઈશ્વરલાલ ગુલાબભાઈ દેસાઈ વિદ્યા સંકુલ નામની શાળા ચલાવે છે અને તે સમયસર આવકનું રિટર્ન અને ફોર્મ ૧૦બી નિયમિતપણે ફાઇલ કરતું આવ્યું છે. તે એવા ખ્યાલમાં હતું કે ટ્રસ્ટના સ્ટેચ્યુટરી ઓડિટરોએ એ.વાય. ૨૦૧૬-૧૭ માટે ફોર્મ ૧૦બી સમયસર ફાઇલ કરી દીધું હશે. જોકે,

સીઆરસી, બેંગલોર તરફથી માંગણી નોટિસ મળતાં જ તેને ખ્યાલ આવ્યો કે તેના ઓડિટર દ્વારા ફોર્મ ૧૦બી ફાઇલ કરવામાં આવ્યું નથી. અરજદાર ટ્રસ્ટે તેના એક ટ્રસ્ટી એટલે કે શ્રી પરિમલ ગુણવંતલાલ દેસાઈ દ્વારા કેસની ઉપર દર્શાવેલ બાબતોની સોગંદ પર પુષ્ટિ કરતું યોગ્ય રીતે સહી કરેલું સોગંદનામું પણ દાખલ કર્યું છે. તેણે આઈટીએટી, મુંબઈ બેન્ચ 'ઈ' દ્વારા આઈટીઓ, મુંબઈ વિ. શ્રી કિકાભાઈ પ્રેમચંદ ટ્રસ્ટ (૨૦૧૦)૪૨ એસઓટી ૪૦૩ (મુંબઈ) ના કેસમાં આપવામાં આવેલા ચુકાદા પર પણ આધાર રાખ્યો છે અને રજૂઆત કરી છે કે હકીકતો તેના કેસની હકીકતોને સીધી રીતે લાગુ પડે છે. કરદાતાને તેનો કેસ રજૂ કરવા દસ્તાવેજી પુરાવા રજૂ કરવા માટે આ ઓફિસના તારીખ ૨૬.૧૨.૨૦૧૮ ના પત્ર દ્વારા સાંભળવાની વધુ એક તક આપવામાં આવી હતી. જોકે, તેના પ્રત્યુત્તરમાં, કરદાતાએ, તારીખ ૦૯.૦૧.૨૦૧૯ ના પત્ર દ્વારા, સુનાવણી મુલતવી રાખવાની માંગ કરી હતી. અરજદારની વિનંતીને માન્ય રાખીને, તેનો કેસ રજૂ કરવા માટે દસ્તાવેજી પુરાવા રજૂ કરવા માટે ૦૫.૦૪.૨૦૧૯ ના રોજ અન્ય એક પત્ર જારી કરવામાં આવ્યો હતો. ટ્રસ્ટી અને મંત્રી એટલે કે શ્રી પરિમલ દેસાઈ ૧૮.૦૪.૨૦૧૯ ના રોજ હાજર રહ્યા હતા અને જણાવ્યું હતું

કે તે ૧૩.૧૧.૨૦૧૮ ના રોજ ફાઇલ કરાયેલી તેની અગાઉની રજૂઆત પર આધાર રાખે છે.

૩. કરદાતાના જવાબની સીબીડીટીના તારીખ ૨૨.૦૫.૨૦૧૯ ના સર્ક્યુલર નંબર ૧૦/૨૦૧૯ ના પ્રકાશમાં કાળજીપૂર્વક ચકાસણી કરવામાં આવી છે. સદર સર્ક્યુલરના ફકરા ૪(ii) માં, એ વાત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે કે કમિશનરે પોતાની જાતે ખાતરી કરવી રહેશે કે કરદાતા નિર્ધારિત સમયગાળાની અંદર ફોર્મ નંબર ૧૦બી ફાઇલ કરવામાં આવી મોડી અરજી કરવા માટે વાજબી કારણસર રોકાયેલ હતો. અરજદારની રજૂઆતમાંથી પસાર થયા પછી, એવું જાણવા મળ્યું છે કે તે વાજબી કારણના ફકરા ૪(ii) ના માપદંડોને પૂર્ણ કરતું નથી જેણે તેને સમયસર પાલન કરતા રોક્યું હતું. હાલના કેસમાં, ફોર્મ નંબર ૧૦બી ૧૭.૧૦.૨૦૧૬ ના રોજ અથવા તે પહેલાં ઈ-ફાઈલ કરવાનું હતું પરંતુ તે ૦૨.૦૯.૨૦૧૮ ના રોજ, ૨૩ મહિનાના ગાળા પછી ઈ-ફાઈલ કરવામાં આવ્યું હતું, તે પણ ખાસ કરીને જ્યારે એસેસમેન્ટ વર્ષો એટલે કે ૨૦૧૭-૧૮ માટે આવકનું રિટર્ન ફાઈલ કરવાનું પૂરું થઈ ગયું હતું. માત્ર એવું કહેવું કે ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓ એવા ખ્યાલમાં રહ્યા કે ટ્રસ્ટના ઓડિટર ફોર્મ નંબર

૧૦બી ફાઈલ કરી દેશે જેથી ફોર્મ નંબર ૧૦બી માં ઓડિટ રિપોર્ટ ફાઈલ થઈ શક્યો ન હતો તે સ્વીકાર્ય નથી.

૪. એ નોંધવું જોઈએ કે ધારાસભાએ ધ એક્ટ હેઠળ કેટલીક જવાબદારીઓ માટે સમયમર્યાદા પૂરી પાડી છે અને અમુક કપાતો, ભથ્થાઓનો દાવો કરવા અને વ્યાજ તથા પેનલ્ટીથી બચવા માટે આ સમયમર્યાદાનું પાલન કરવું પડશે. જો કોઈ વિશિષ્ટ કેસમાં આ સમયમર્યાદામાં છૂટછાટ આપવાની હોય, તો કોઈ કારણસર ડિફોલ્ટ થયું તે માત્ર હકીકત વાસ્તવિક મુશ્કેલીના દાવાને પ્રસ્થાપિત કરવા માટે પૂરતી નથી. ફોર્મ નંબર ૧૦બી માં ઓનલાઈન ઓડિટ રિપોર્ટ અપલોડ કરવા અંગેની સમયમર્યાદા પરના અનુશાસનનું પાલન કરવું પડશે અને તેને માન આપવું પડશે, સિવાય કે સમય વધારવા માટે મજબૂત અને સારા કારણો દર્શાવવામાં આવે અને પ્રસ્થાપિત કરવામાં આવે. માત્ર માંગણી કરવા પર અને પુરાવા વિનાના અસ્પષ્ટ વિધાનોના આધારે સમય વધારાનો કાયદેસરનો અધિકાર તરીકે દાવો કરી શકાય નહીં.

૫. કરદાતાને વાસ્તવિક મુશ્કેલી થઈ છે કે કેમ તે નક્કી કરતી વખતે, એ જોવાનું રહેશે કે ફોર્મ નંબર ૧૦બી માં ઓડિટ રિપોર્ટ

ઈલેક્ટ્રોનિકલી ફાઈલ કરવામાં વિલંબ વાજબી કારણસર થયો હતો કે નહીં. આ કેસમાં, વિલંબનું કારણ ઓડિટરને આભારી હોવાનું કહેવાય છે. જોકે આવા કિસ્સામાં એ જોવું પડે કે કરદાતાએ ફોર્મ નંબર ૧૦બી માં તેનો ઓડિટ રિપોર્ટ સમયસર અપલોડ થાય તે માટે યોગ્ય તત્પરતા સાથે બાબતનો પીછો કર્યો હતો કે નહીં.

૬. આવી દલીલના સમર્થનમાં કરદાતા દ્વારા ફાઈલ કરાયેલ રેકોર્ડ પર કોઈ વિગતો અને પુરાવા નથી. જ્યારે આવકનું રિટર્ન ફાઈલ કરવા અને અન્ય વિધિઓના અન્ય કાર્યો સદર ઓડિટર દ્વારા જોવામાં આવતા હતા તો પછી આવી નિષ્ફળતા એકાઉન્ટન્ટ પર કેમ આભારી ગણી શકાય? તેથી અરજદાર દ્વારા લેવામાં આવેલી સદર દલીલ અસ્વીકાર્ય છે. વધુમાં, કરદાતાની પ્રવૃત્તિઓ મોટા પ્રમાણમાં છે જે એ હકીકતો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે વિચારણા હેઠળના વર્ષમાં, કરદાતાએ રૂ. ૩,૮૫,૯૯,૮૩૧/– ની ગ્રોસ આવક દર્શાવી છે અને ભારતમાં ચેરિટેબલ હેતુઓ માટે વાપરેલી રકમ રૂ. ૩,૮૨,૮૦,૪૫૮/– હતી. આ વ્યાપ પોતે જ દર્શાવે છે કે ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓ કાનૂની પાલન કરવા માટે ધ્યાન આપી શક્યા હોત. આમ, સર્ક્યુલર નંબર ૧૦/૨૦૧૯ માં ઉલ્લેખિત કેસની હકીકતોને લાગુ પડતી એકમાત્ર શરત પૂરી થતી નથી. આમ આ

કારણને 'વાસ્તવિક મુશ્કેલી' તરીકે લઈ શકાય નહીં જેણે તેને સમયસર પાલન કરતા રોક્યું હતું. વધુમાં, અરજદાર દ્વારા જે કેસ લો પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે એટલે કે આઈટીએટી, મુંબઈ બેન્ચ 'ઈ' દ્વારા આપવામાં આવેલ આઈટીઓ(ઈ) (૧૧)(૧), મુંબઈ વિ. સર કિકાભાઈ પ્રેમચંદ ટ્રસ્ટ ઉપરોક્ત કેસમાં કેસની હકીકતોને લાગુ પડતો નથી.

૭. ઉપરોક્ત હકીકતોમાંથી પસાર થયા પછી, મારો એવો અભિપ્રાય છે કે કરદાતાએ એવી કોઈ વાસ્તવિક મુશ્કેલી દર્શાવી નથી જેના કારણે આ ભૂલ થઈ છે. તેણે માત્ર ઓડિટરો પર દોષનો ટોપલો ઢોળ્યો છે તે પણ કોઈ સમર્થન આપતા પુરાવા વિના. કોઈપણ બાહ્ય એજન્સીને કોઈ કામ સોંપવાથી સ્ટેચ્યુટરી ફરજની જવાબદારી બદલાઈ જતી નથી. આઈ.ટી. એક્ટની કલમ ૧૨એ(૧)(બી) ની જોગવાઈઓ મુજબ, કરદાતાએ એ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈતું હતું કે સદર અધિનિયમની કલમ ૨૮૮ ની પેટા–કલમ (૨) હેઠળના સ્પષ્ટીકરણમાં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબના એકાઉન્ટન્ટ દ્વારા યોગ્ય રીતે સહી કરાયેલ ઓડિટ રિપોર્ટ, સમયસર આવકના રિટર્ન સાથે રજૂ કરવામાં આવે. કોઈપણ વાસ્તવિક કારણ વિના કરદાતાના ભાગે આ ભૂલ થઈ હોવાથી,

વિલંબ માફ કરી શકાય તેવું કોઈ કારણ નથી. તેથી, ધ એક્ટની કલમ ૧૧૯(૨)(બી) હેઠળ મને મળેલ સત્તાઓની રૂએ, હું એ.વાય. ૨૦૧૬–૧૭ માટે ફોર્મ નંબર ૧૦બી ફાઇલ કરવામાં વિલંબ માટેની માફી અરજી આથી ફગાવી દઉં છું."

૨૫. શુદ્ધિપત્રક અરજી પણ તારીખ ૧૨ મી ફેબ્રુઆરી ૨૦૨૦ ના રોજના હુકમથી ફગાવી દેવામાં આવી હતી. હુકમ આ પ્રમાણે વંચાય છે :

"અરજદાર ટ્રસ્ટે આ ઓફિસમાં ૧૯.૯.૨૦૧૮ ના રોજ ફાઇલ કરેલા પત્ર દ્વારા અરજીમાં જણાવેલ કારણોસર એ.વાય. ૨૦૧૬–૧૭ માટે ફોર્મ ૧૦બી ફાઇલ કરવામાં થયેલ વિલંબ માફ કરવા વિનંતી કરી છે. કરદાતાએ તેના દાવાને સમર્થન આપવા માટે દસ્તાવેજોની નકલ જોડી છે. કરદાતાની સદર અરજીનો તત્કાલીન કમિશનર ઓફ ઇનકમ ટેક્સ (એક્ઝેમ્પશન્સ), અમદાવાદ દ્વારા તારીખ ૧૯.૮.૨૦૧૯ ના રોજના હુકમથી નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં કરદાતાની અરજી ફગાવી દેવામાં આવી હતી.

૨. કરદાતાએ તારીખ ૯.૯.૨૦૧૯ ની અરજી દ્વારા તારીખ ૧૯.૮.૨૦૧૯ ના રોજના હુકમમાં શુદ્ધિપત્રક માટે વિનંતી કરી

હતી. તે અનુસાર, કરદાતાને ૨૭.૧૧.૨૦૧૯ ના રોજ સાંભળવાની તક આપવામાં આવી હતી. કરદાતાએ મુલતવી રાખવા વિનંતી કરી હતી. તે અનુસાર, ૧૦.૧૨.૨૦૧૯ ના રોજ સાંભળવાની બીજી તક આપવામાં આવી હતી. કરદાતાએ તારીખ ૧૦.૧૨.૨૦૧૯ ના પત્ર દ્વારા ફરીથી મુલતવી રાખવા વિનંતી કરી હતી. તેથી, કરદાતાને ૯.૧.૨૦૨૦ ના રોજ આખરી તક આપવામાં આવી હતી. જવાબમાં કરદાતાના પ્રતિનિધિ હાજર રહ્યા હતા અને કેસની ચર્ચા કરવામાં આવી હતી. વધુમાં, કરદાતાએ તારીખ ૧૩.૧.૨૦૨૦ નો પત્ર રજૂ કર્યો હતો, જેમાં રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે કરદાતાના ઓડિટર દ્વારા ૧૭.૧૦.૨૦૧૬ ના રોજ ઈ–ફાઈલિંગ પોર્ટલમાં ફોર્મ નંબર ૧૦બી અપલોડ કરવામાં આવ્યું હતું, જોકે, ટ્રસ્ટીઓ પ્રક્રિયાથી અજાણ હોવાથી તેઓએ નિયત તારીખ સુધીમાં ફોર્મ નંબર ૧૦બી મંજૂર કર્યું ન હતું. ફોર્મ નંબર ૧૦બી ૧.૯.૨૦૧૮ ના રોજ અપલોડ કરવામાં આવ્યું હતું. કરદાતાએ તે મુજબ રજૂઆત કરી છે કે વિલંબ સદ્ભાવનાપૂર્ણ કારણોસર થયો છે અને તેથી, તારીખ ૧૯.૮.૨૦૧૯ ના રોજના હુકમમાં શુદ્ધિપત્રક કરવા માટે વિનંતી કરી છે.

૩. મેં કરદાતા દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોની ચકાસણી કરી છે અને આઈ.ટી. એક્ટની કલમ ૧૧૯(૨)(બી) હેઠળ પસાર કરાયેલ તારીખ ૧૯.૮.૨૦૧૯ ના હુકમ (જેને કરદાતા દ્વારા શુદ્ધિપત્રક કરવા માટે માંગ કરવામાં આવી છે) નો પણ અભ્યાસ કર્યો છે. તારીખ ૧૯.૮.૨૦૧૯ ના હુકમના ફકરા નંબર ૫ અને ૬ માં, સીબીડીટી સર્ક્યુલર નંબર ૧૦/૨૦૧૯ તારીખ ૨૨.૫.૨૦૧૯ ના ફકરા નંબર ૪(ii) ની જરૂરિયાતો મુજબ કરદાતાનો કેસ 'વાજબી કારણ' હેઠળ શા માટે આવરી લેવામાં આવ્યો નથી તેના વિગતવાર કારણો આપવામાં આવ્યા છે. કરદાતાની દલીલને ફગાવી દેતા અગાઉ આ હુકમમાં કરદાતા દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતો પર યોગ્ય રીતે વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો (જેમ કે સદર હુકમના ફકરા નંબર ૭ માં સારાંશ આપવામાં આવ્યો છે). આઈ.ટી. એક્ટની કલમ ૧૫૪ હેઠળ શુદ્ધિપત્રક કરી શકાય તેવી રેકોર્ડ પરથી સ્પષ્ટ જણાતી ભૂલ કઈ રીતે છે તે દર્શાવવામાં કરદાતા નિષ્ફળ ગયા છે.

૪. એ નોંધવું પ્રાસંગિક છે કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ટી.એસ.બલરામ, આઈટીઓ વિ. વોલ્કાર્ટ બ્રધર્સ (૧૯૭૧) ૮૨ આઈટીઆર ૪૦ (એસસી) ના કેસમાં ઠરાવ્યું હતું કે "રેકોર્ડ પરથી

સ્પષ્ટ જણાતી ભૂલ" એ એક પ્રત્યક્ષ અને સ્પષ્ટ ભૂલ હોવી જોઈએ અને એવી કોઈ બાબત નહીં કે જેને એવા મુદ્દાઓ પર દલીલોની લાંબી પ્રક્રિયા દ્વારા પ્રસ્થાપિત કરી શકાય કે જેના પર સંભવતઃ બે અભિપ્રાય હોઈ શકે. કાયદાના વિવાદાસ્પદ મુદ્દા પરનો નિર્ણય એ રેકોર્ડ પરથી સ્પષ્ટ જણાતી ભૂલ નથી. વધુમાં, 'ભૂલ' એટલે કે જે ઈરાદાપૂર્વક કરવામાં આવી ન હોય અને જે સ્પષ્ટ હોય અને એવી બાબત કે જેના બે અભિપ્રાય હોય અથવા જે વિવાદાસ્પદ હોય જેમ કે સીઆઈટી વિ. લક્ષ્મી પ્રસાદ લહકાર (૧૯૯૬) ૨૨૦ આઈટીઆર ૧૦૦ (ગૌ) ના કેસમાં ઠરાવવામાં આવ્યું છે.

૫. કરદાતાની રજૂઆતો પર વિચાર કર્યા પછી અને ફાઈલ પરના દસ્તાવેજોની અભ્યાસ કર્યા પછી એવું જણાય છે કે ધ ઈનકમ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૧૧૯(૨)(બી) હેઠળ પસાર કરાયેલ તારીખ ૧૯.૮.૨૦૧૯ ના રોજના હુકમ સંબંધિત રેકોર્ડમાં એવી કોઈ સ્પષ્ટ ભૂલ નથી, જેમાં શુદ્ધિપત્રકની જરૂર હોય. તેથી, શુદ્ધિપત્રક માટેની અરજી ફગાવી દેવામાં આવે છે."

૨૬. વિદ્વાન કૌન્સેલ શ્રી સોપરકર તેમની રજૂઆતમાં સાચા છે કે હકીકતોના નિષ્પક્ષ અને તટસ્થ દ્રષ્ટિકોણે સામાવાળા નંબર ૨ ને, જેઓ ધ એક્ટની કલમ

૧૧૯ હેઠળ આ બાબતમાં વ્યાપક વિવેકબુદ્ધિ ધરાવે છે, વિલંબ માફ કરવા અને એક સાર્વજનિક ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ હોવાના નાતે ધ એક્ટની કલમ ૧૨ હેઠળ સદર મુક્તિનો લાભ લેવા માટે કરદાતાને પરવાનગી આપવા માટે પ્રેરેલા હોવા જોઈતા હતા.

૨૭. આપણે આ રિટ–અરજીના વિષય વસ્તુ સંબંધિત કાયદાની સ્થિતિ તપાસવી જોઈએ :

(૧) આર્ટીસ્ટ ટ્રી પ્રા. લિમિટેડ વિ. સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટ ટેક્સિસ અને અન્ય, (૨૦૧૪) ૩૬૯ આઈટીઆર ૬૯૧ (બોમ્બે)માં સદર ચુકાદાના સંબંધિત ફકરા ૧૧ થી ૧૪ અને ૨૩ સરળ સંદર્ભ માટે નીચે ટાંકવામાં આવ્યા છે:

> *"૧૧. 'વાસ્તવિક મુશ્કેલી' પદપ્રયોગ સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ બી.એમ.મલાણી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં વિચારણા માટે આવ્યો હતો, જેમાં, ન્યૂ કોલિન્સ કન્સાઈસ ઈંગ્લિશ ડિક્શનરીના સંદર્ભ દ્વારા, સર્વોચ્ચ અદાલતે એ સ્થિતિ સ્વીકારી હતી કે "વાસ્તવિક" એટલે કે જે બનાવટી કે નકલી નથી, વાસ્તવિક છે, બહાનુ બનાવતી નથી (બોગસ કે માત્ર એક ચાલ નથી). વધુમાં, વાસ્તવિક મુશ્કેલીનો અર્થ, અન્ય બાબતોની સાથે, વાસ્તવિક મુશ્કેલી થશે. વાસ્તવિક મુશ્કેલીના ઘટકો, તેના શબ્દકોશના અર્થ અને તેની સાથે સંકળાયેલા કાનૂની પરિપ્રેક્ષ્યને ધ્યાનમાં રાખીને*

નક્કી કરવા જોઈએ. સદર હેતુ માટે, અન્ય એક સુવિદિત સિદ્ધાંત, એટલે કે કોઈ વ્યક્તિ પોતાની જ ભૂલનો લાભ લઈ શકે નહીં, તે પણ ધ્યાનમાં રાખવું પડી શકે છે. કોઈ અન્યાયી લેણાં ચૂકવવાની ફરજ પોતે જ મુશ્કેલી ઊભી કરશે. પરંતુ રકમની ચુકવણીમાં ડિફોલ્ટ કરદાતાના નિયંત્રણ બહારના સંજોગોના કારણે થયો હતો કે કેમ તે પ્રશ્ન પણ વિચારણા માગે છે.

૧૨. આર. સેશમ્મલ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, મદ્રાસ હાઈકોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું (૨૩૭ આઈટીઆર ના પાના ૧૮૭):

"જે નાગરિકો, અધિનિયમની તમામ જરૂરિયાતોનું પાલન કરવાની તેમની આતુરતામાં રાજ્યને અગ્રિમ કર તરીકે નાણાં ચૂકવે છે, જોકે તે નાણાં ખરેખર તેમના દ્વારા ચૂકવવાની જરૂર ન હતી અને ત્યાર પછી સત્તામંડળો દ્વારા અધિનિયમ હેઠળની કાર્યવાહી પડતી મૂકવામાં આવ્યા પછી તે રીતે ભૂલથી ચૂકવેલ નાણાં પરત મેળવવા માંગે છે, તેમની સાથે રાજ્ય આ રીતે વર્તે તેવી અપેક્ષા રાખી શકાય નહીં. આવી પરિસ્થિતિમાં રકમ પરત કરવાનું ટાળવા માટે રાજ્ય સમયમર્યાદાની અતિ-તકનીકી દલીલ કરવાનો હકદાર નથી. અધિનિયમની કલમ ૧૧૯ આવી પરિસ્થિતિમાં ન્યાય આપવા

માટે બોર્ડને વ્યાપક સત્તા આપે છે. અરજદારની રિફંડની વિનંતીને ફગાવી દેવામાં બોર્ડે મનસ્વી રીતે કામ કર્યું છે."

૧૩. સીતલદાસ મોટવાણી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે સદર અધિનિયમની કલમ ૧૧૯(૨)(બી) માં વપરાયેલ "વાસ્તવિક મુશ્કેલી" પદપ્રયોગનું ઉદારતાપૂર્વક અર્થઘટન કરવું જોઈએ, ખાસ કરીને વિલંબ માફ કરવા માટેની અરજીઓ વિચારણામાં લેવાના બાબતોમાં. આ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું (૩૨૩ આઈટીઆર ના પાના ૨૨૮):

"અરજદારે ૧૨ ઓક્ટોબર, ૧૯૯૩ ના રોજના સર્ક્યુલરમાં દર્શાવેલ તમામ શરતોનું પાલન કર્યું હોય ત્યારે પણ કલમ ૧૧૯(૨)(બી) માં વપરાયેલ 'વાસ્તવિક મુશ્કેલી' વાક્યપ્રયોગનું ઉદારતાપૂર્વક અર્થઘટન થવું જોઈતું હતું. ધારાસભાએ સત્તામંડળોને ગુણદોષના આધારે બાબતોનો નિકાલ કરીને પક્ષકારોને સબસ્ટાન્શિયલ ન્યાય આપવા માટે સક્ષમ બનાવવા માટે વિલંબ માફ કરવાની સત્તા આપી છે. ઉપર ઉલ્લેખિત સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ઠરાવવામાં આવેલા કાયદાને ધ્યાનમાં રાખીને 'વાસ્તવિક' પદપ્રયોગને ઉદાર અર્થ મળ્યો છે અને આ પાસા પર વિચાર કરતી વખતે, સત્તામંડળો

પાસેથી એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે તેઓ ધ્યાનમાં રાખે કે સામાન્ય રીતે, વિલંબ માફી માટે અરજી કરનાર અરજદાર પોતાનો દાવો મોડો રજૂ કરીને કોઈ લાભ મેળવતો નથી. વિલંબ માફ કરવાનો ઇનકાર કરવાથી એક ગુણદોષ ધરાવતી બાબતની શરૂઆતમાં જ ફેંકી દેવામાં આવી શકે છે અને ન્યાયનો હેતુ પરાજીત થઈ શકે છે. આનાથી વિપરીત, જ્યારે વિલંબ માફ કરવામાં આવે છે ત્યારે વધુમાં વધુ એ થઈ શકે છે કે પક્ષકારોને સાંભળ્યા પછી ગુણદોષના આધારે કેસનો નિર્ણય લેવામાં આવશે. જ્યારે સબસ્ટાન્શિયલ ન્યાય અને તકનીકી બાબતો એકબીજાની સામે આવીને ઊભી રહે છે, ત્યારે સબસ્ટાન્શિયલ ન્યાયના હેતુને પ્રાધાન્ય આપવું યોગ્ય છે કારણ કે સામેનો પક્ષ અજાણતા થયેલા વિલંબના કારણે અન્યાય થવા પર કાયદેસરના અધિકારનો દાવો કરી શકે નહીં. વિલંબ જાણીજોઈને કરવામાં આવ્યો છે, અથવા ગુનાહિત બેદરકારીના કારણે થયો છે, અથવા દાનત ખોટી હોવાના કારણે થયો છે તેવી કોઈ પૂર્વધારણા નથી. વિલંબનો સહારા લઈને કરદાતાને કોઈ લાભ થતો નથી. વાસ્તવમાં તે મોટું જોખમ ઉઠાવે છે. સત્તામંડળોનો અભિપ્રાય ન્યાયલક્ષી હોવો જોઈએ જેથી ન્યાયના હેતુને આગળ ધપાવી શકાય. જો અરજદારને કાયદેસર

રીતે રિફંડ મળવાપાત્ર હોય, તો માત્ર વિલંબના કારણે રિફંડનો દાવો પરાજીત થવો જોઈએ નહીં."

૧૪. બોમ્બે મર્કેન્ટાઈલ કો-ઓપરેટિવ બેંક લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, આ અદાલતે ફરીથી અવલોકન કર્યું કે એ સુવિદિત છે કે વિલંબ માફ કરવાના બાબતોમાં અત્યંત જડ અભિગમ ટાળવો જોઈએ અને ન્યાય-લક્ષી અભિગમ અપનાવવો જોઈએ. તેણે એ પણ અવલોકન કર્યું કે તકનીકી બાબતોના કારણે પક્ષકારે સહન કરવું જોઈએ નહીં.

૨૩. ઉપરોક્ત ચર્ચાના પ્રકાશમાં, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે અરજદાર દ્વારા સ્વીકાર્ય સ્પષ્ટીકરણ આપવામાં આવ્યું હતું અને વાસ્તવિક મુશ્કેલીનો કેસ પ્રસ્થાપિત થયો હતો. સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટ ટેક્સિસ દ્વારા વિલંબ માફ કરવાનો ઈનકાર એ અયોગ્ય રીતે પ્રતિબંધક અભિગમ અપનાવવાનું પરિણામ હતું. સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટ ટેક્સિસ એવા આધારે આગળ વધ્યું હોય તેવું જણાય છે કે વિલંબ ઈરાદાપૂર્વકનો હતો, જ્યારે અરજદાર દ્વારા આપવામાં આવેલા સ્પષ્ટીકરણ પરથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે વિલંબ ઈરાદાપૂર્વકનો ન હતો કે ન તો ગુનાહિત બેદરકારી અથવા કોઈ

દાનત ખોટી હોવાના કારણે થયો હતો. તેથી, એસેસમેન્ટ વર્ષ ૧૯૯૭–૯૮ માટે આવકનું રિટર્ન ફાઇલ કરવામાં થયેલ વિલંબ માફ કરવાનો ઈનકાર કરતો સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટ ટેક્સિસ દ્વારા પસાર કરાયેલ તારીખ ૧૬ મી મે, ૨૦૦૬ નો વાદગ્રસ્ત હુકમ રદ કરવાને પાત્ર છે."

(૨) જય વિજય એક્સપ્રેસ કેરિયર્સ વિ. કમિશનર ઓફ ઈનકમ ટેક્સ–III, (૨૦૧૩) ૩૪ ટેક્સમેન.કોમ ૬૧ (ગુજરાત) માં, સદર ચુકાદાના સંબંધિત ફકરા ૧૬ માં, આ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું :

> *"૧૬. અમારા અભિપ્રાય મુજબ, હાલના કેસમાં, જો સમયમર્યાદા લંબાવવામાં નહીં આવે તો વાસ્તવિક મુશ્કેલી ઊભી થશે, નહિતર રૂ. ૧૭,૮૪,૩૨૩/– નો સમગ્ર દાવો નષ્ટ થઈ જશે. અરજદારને એસેસમેન્ટ વર્ષ ૨૦૦૫–૦૬ માં કે વર્ષ ૨૦૦૮–૦૯ માં ધ એક્ટ ની તત્કાલીન પ્રવર્તમાન કલમ ૪૦(એ)(આઈએ) મુજબ કપાત મળશે નહીં. અમારા અભિપ્રાય મુજબ, સમયમર્યાદા પૂરી થયા પછી દાવો કરવામાં અરજદાર આળસુ ન હતો કે ન તો તેની દાનત ખોટી હતી, જે આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટેની વાજબીતા અને યોગ્યતા સાથે સુસંગત હોવી જોઈએ. આગળ વધતા પહેલાં આપણે ચેતવણી આપી શકીએ કે નિઃશંકપણે આવી સત્તાઓનો*

ઉપયોગ વિવિધ તબક્કાઓ માટે ધ એક્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલી મુદત લંબાવવા માટે નિયમિત ધોરણે કરવાનો નથી. અમે સભાન છીએ કે આવી સત્તાઓનો નિયમિત ઉપયોગ કરવો એ ન તો યોગ્ય કે ન તો ઇચ્છનીય રહેશે, કારણ કે જો વાસ્તવિક મુશ્કેલી ટાળવા માટે તેમ કરવાની યોગ્યતા અને સાનુકૂળતા પર વિચાર કર્યા વિના આવી સત્તાઓનો નિયમિત ઉપયોગ કરવામાં આવે તો કર ગણતરી, એસેસમેન્ટની પ્રક્રિયા અને આગળની વસૂલાત અથવા રિફંડની આખી વ્યવસ્થા ખોરવાઈ જશે. જોકે, હાલના કેસમાં, ખાસ હકીકતોને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારો અભિપ્રાય છે કે કમિશનરે આવી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવો જોઈતો હતો. એ વાત સાચી છે કે અપીલેટ કમિશનરે નોંધ્યું હતું કે અપીલની કાર્યવાહીમાં અરજદાર હાજર રહ્યો ન હતો. જોકે તે માત્ર અરજદારના વાસ્તવિક મુશ્કેલીના કેસને છીનવી લેશે નહીં કે ન તો રેવેન્યુના કૌન્સેલ દ્વારા અમારી સમક્ષ જે ભારપૂર્વક દલીલ કરવામાં આવી છે તેનાથી વિપરીત, અમને એ માનવા માટે પ્રેરે કે સમયમર્યાદા બહાર સુધારેલું રિટર્ન ફાઇલ કરવામાં સદ્ભાવનાનો અભાવ હતો."

(૩) સ્ટેટ ઓફ ઝારખંડ અને અન્ય વિ. અંબે સિમેન્ટ્સ અને અન્ય, (૨૦૦૫ સેલ્સ ટેક્સ કેસીસ વોલ્યુમ ૧૨૯) ના કેસમાં. સદર ચુકાદાનો સંબંધિત અંશ નીચે હેડ નોટમાંથી સરળ સંદર્ભ માટે ટાંકવામાં આવ્યો છે :

> *"ટેક્સિંગ સ્ટેચ્યુટમાં અપવાદ અથવા મુક્તિની જોગવાઈનું ચુસ્તપણે અર્થઘટન થવું જોઈએ. જો જે શરત હેઠળ મુક્તિ આપવામાં આવી છે તે કોઈ પછીની ઘટનાના કારણે બદલાઈ જાય તો મુક્તિ અમલમાં રહેશે નહીં. (જુઓ ફકરા ૨૩ અને ૨૪)*
>
> *જ્યારે પણ કાયદો નિર્દેશ કરે છે કે કોઈ ચોક્કસ કાર્ય ચોક્કસ રીતે કરવાનું રહે છે અને એવું પણ ઠરાવે છે કે સદર જરૂરિયાતનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળતા ગંભીર પરિણામો તરફ દોરી જાય છે, ત્યારે આવી જરૂરિયાત ફરજિયાત બનશે. જો કાયદો પૂરો પાડે છે કે કોઈ ચોક્કસ બાબત થવી જોઈએ, તો તે નિર્ધારિત રીતે જ થવી જોઈએ અને બીજી કોઈ રીતે નહીં (જુઓ ફકરો ૨૬)."*

(૪) બી.એમ.મલાણી વિ. કમિશનર ઓફ ઇનકમ ટેક્સ અને અન્ય, (૨૦૦૮) ૨૧૯ સીટીઆર ૩૧૩) ના કેસમાં, અદાલતે અવલોકન કર્યું :

"૮. ન્યૂ કોલિન્સ કન્સાઈસ ઈંગ્લિશ ડિક્શનરી અનુસાર 'વાસ્તવિક' શબ્દ નીચે મુજબ વ્યાખ્યાચિત થયેલ છે :

"'વાસ્તવિક' એટલે કે જે બનાવટી કે નકલી નથી, વાસ્તવિક છે, બહાનુ બનાવતી નથી (બોગસ કે માત્ર એક ચાલ નથી)."

ઉપરોક્ત જોગવાઈના અર્થઘટન માટે, હેતુલક્ષી અર્થઘટનના સિદ્ધાંતનો સહારા લેવો જોઈએ. વ્યાજની વસૂલાત જોકે કાયદાકીય સ્વરૂપની છે, અન્ય બાબતોની સાથે કરદાતા દ્વારા નિર્ધારિત સમયમર્યાદામાં કર જમા ન કરાવવાના કારણે રેવેન્યુને થયેલા નુકસાનની ભરપાઈ કરવા માટે છે. સદર સિદ્ધાંત એ નક્કી કરવાના હેતુ માટે પણ લાગુ પડવો જોઈએ કે કોઈ મુશ્કેલી ઊભી થઈ હતી કે નહીં. વાસ્તવિક મુશ્કેલીનો અર્થ, અન્ય બાબતોની સાથે, વાસ્તવિક અગવડતા થશે. તે પોતે જ એવા નિષ્કર્ષ પર દોરી જશે નહીં કે મોટી મિલકતો ધરાવતી વ્યક્તિ ક્યારેય મુશ્કેલીમાં મુકાશે નહીં કારણ કે તે તે મિલકતો વેચી શકે છે અને લાદવામાં આવેલા વ્યાજની રકમ ચૂકવી શકે છે.

વાસ્તવિક મુશ્કેલીના ઘટકો તેના શબ્દકોશના અર્થ અને તેની સાથે સંકળાયેલા કાનૂની પરિપ્રેક્ષ્યને ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી કરવા

જોઈએ. સદર હેતુ માટે, અન્ય એક સુવિદિત સિદ્ધાંત, એટલે કે કોઈ વ્યક્તિ પોતાની જ ભૂલનો લાભ લઈ શકે નહીં, તે પણ ધ્યાનમાં રાખવું પડી શકે છે. સ્વીકારવામાં આવે છે કે સદર સિદ્ધાંત આ કેસમાં નીચેની અદાલતો દ્વારા લાગુ કરવામાં આવ્યો નથી, પરંતુ કાયદાના ઉપરોક્ત પ્રસ્તાવને પ્રકાશિત કરવા માટે અમે આ ક્ષેત્રમાં કાર્યરત કેટલાક ચુકાદાઓને નોંધમાં લઈ શકીએ છીએ. (જુઓ પ્રિયંકા ઓવરસીઝ (પી) લિમિટેડ અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય ૧૯૯૧ સપ્લીમેન્ટ (૧) એસસીસી ૧૦૨, ફકરો ૩૯, યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય વિ. મેજર જનરલ (નિવૃત્ત) મદન લાલ યાદવ (૧૯૯૬) ૪ એસસીસી ૧૨૭ પાના ૧૪૨ પર, ફકરા ૨૮ અને ૨૯, અશોક કપિલ વિ. સના ઉલ્લાહ (મૃત્યુ પામેલ) અને અન્ય (૧૯૯૬) ૬ એસસીસી ૩૪૨ પાના ૩૪૫ પર, ફકરો ૭, સુશીલ કુમાર વિ. રાકેશ કુમાર (૨૦૦૩) ૮ એસસીસી ૬૭૩ પાના ૬૯૨ પર, ફકરો ૬૫, પ્રથમ વાક્ય, કુશેશ્વર પ્રસાદ સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ બિહાર અને અન્ય (૨૦૦૭) ૧૧ એસસીસી ૪૪૭, ફકરા ૧૩, ૧૪ અને ૧૬)."

૨૮. ધ એક્ટ ની કલમ ૧૧૯ અત્યંત વ્યાપક શબ્દોમાં ઘડવામાં આવી છે. સદર કલમ સરળ સંદર્ભ માટે નીચે ટાંકવામાં આવી છે :

તાબાના સત્તામંડળોને સૂચનાઓ:

"૧૧૯. (૧) બોર્ડ, આ અધિનિયમના યોગ્ય વહીવટ માટે યોગ્ય જણાય તેવા હુકમો, સૂચનાઓ અને દિશાનિર્દેશો અન્ય ઈનકમ–ટેક્સ સત્તામંડળોને વખતોવખત જારી કરી શકશે, અને આ અધિનિયમના અમલીકરણમાં રોકાયેલા આવા સત્તામંડળો અને અન્ય તમામ વ્યક્તિઓ બોર્ડના આવા હુકમો, સૂચનાઓ અને દિશાનિર્દેશોનું પાલન કરશે અને અનુસરશે:

xxx xxx xxx

(૨) અગાઉની સત્તાની વ્યાપકતાને બાધ આવ્યા વિના :–

(એ) xxx xxx xxx

(બી) જો બોર્ડ કોઈ કેસમાં અથવા કેસોના વર્ગમાં વાસ્તવિક મુશ્કેલી ટાળવા માટે તેમ કરવું ઈચ્છનીય અથવા યોગ્ય માને છે, તો સામાન્ય અથવા ખાસ હુકમ દ્વારા, કમિશનર (અપીલ્સ) સિવાયના કોઈપણ ઈનકમ–ટેક્સ સત્તામંડળને આ અધિનિયમ હેઠળ અથવા તેના હેઠળ આવી અરજી અથવા દાવો કરવા માટે નિર્ધારિત સમયગાળો પૂરો થયા પછી કોઈપણ મુક્તિ, કપાત, રિફંડ અથવા અન્ય કોઈ રાહત માટેની અરજી અથવા દાવો

સ્વીકારવા અને કાયદા અનુસાર ગુણદોષ પર તેનો નિકાલ કરવા અધિકૃત કરી શકશે :"

૨૯. અમે ડૉ. (શ્રીમતી) સુજાતા રમેશ વિ. સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટ ટેક્સિસ, નવી દિલ્હી, (૨૦૧૭) ૮૭ ટેક્સમેન.કોમ ૨૨૮ (કર્ણાટક) ના કેસમાં કર્ણાટક હાઈકોર્ટના એક નિર્ણયનો પણ સંદર્ભ આપી શકીએ છીએ, જેમાં અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે :

"૧૨. એ વાત સાચી છે કે વાદગ્રસ્ત હુકમમાં સામાવાળા સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટ ટેક્સિસ (સીબીડીટી) દ્વારા આપવામાં આવેલા કહેવાતા કારણો, પ્રથમ દર્શને, મનસ્વી કે અહુકમી કારણો જણાતા નથી અને એ પણ એટલું જ સાચું છે કે કરદાતા જ્યારે ભારતમાં શારીરિક રીતે હાજર હતી અથવા ૨૦ ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૩ ના રોજ યુએસએ પાછી ગઈ હતી ત્યારે કટ ઓફ તારીખ પહેલાં પણ આવું રોકાણ ખૂબ જ સારી રીતે કરી શકતી હતી. છતાં પણ, જે સંજોગોમાં આ વિલંબ થયો હતો તે સંજોગોમાં છ મહિનાનો વિલંબ, ખાસ કરીને એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે કરદાતા દ્વારા રોકાણની શરત નિર્વિવાદપણે પૂરી કરવામાં આવી હતી, હકીકતોનો ન્યાયિક અને સર્વાંગી દ્રષ્ટિકોણ લઈને માફ કરી શકાયો હોત. સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટ ટેક્સિસ અથવા વિભાગના અન્ય

ઉચ્ચ સત્તામંડળોની વ્યાપક સત્તાઓ, જેમને આઈ.ટી. એક્ટની કલમ ૧૧૯ હેઠળ આવી સત્તાઓ સોંપી શકાય છે, તેમણે આવી બાબતોમાં હંમેશાં માત્ર પ્રો–રેવેન્યુ અભિગમ અપનાવવાની જરૂર નથી. આવા કિસ્સાઓમાં તેમનો અભિગમ ન્યાયસંગત, સંતુલિત અને વિવેકપૂર્ણ હોવો જોઈએ જે કેસની હકીકતોમાં બુદ્ધિનો ઉપયોગ દર્શાવે છે અને માત્ર આવી અરજી કરવામાં વિલંબના આધારે કરદાતાના વાસ્તવિક દાવાનો ઈનકાર કરતા પહેલાં, હાલના કેસમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલા નિર્દોષ શબ્દોના ઉપયોગ કરતાં વધુ કંઈક સામે આવવું જોઈએ. તકનીકી રીતે, સખત રીતે અને અક્ષરશઃ કહીએ તો, બોર્ડ આવી માફી અરજી ફગાવીને કેપિટલ ગેઈન્સ ટેક્સમાંથી મુક્તિનો ઈનકાર કરવામાં વાજબી હોઈ શકે છે, પરંતુ એક કરદાતા, જે આવી મુક્તિ મેળવવા માટેની શરતને નોંધપાત્ર રીતે સંતોષે છે, તેને માત્ર સમયમર્યાદાના બાધ પર તેનો ઈનકાર કરવો જોઈએ નહીં, ખાસ કરીને જ્યારે ધારાસભાએ ધ એક્ટ હેઠળ સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટ ટેક્સિસના સર્વોચ્ચ એક્ઝિક્યુટિવ સત્તામંડળને આવા વિલંબને માફ કરવા માટે વ્યાપક વિવેકાધીન સત્તાઓ આપી હોય.

૧૩. આ સંબંધમાં બોર્ડને આપવામાં આવેલી સામાન્ય અને વ્યાપક સત્તાઓ, "જો તે કોઈ કેસમાં વાસ્તવિક મુશ્કેલી ટાળવા માટે તેમ કરવું ઈચ્છનીય અથવા યોગ્ય માને છે તો.....", બોર્ડને માત્ર વ્યાપક સત્તાઓ જ આપતી નથી, પરંતુ વિલંબ માફ કરવા માટે સંગત હકીકતો તેમજ દાવાના ગુણદોષ પર સાથે વિચાર કરવાની તેની ફરજ ઉભી કરે છે. જો મુક્તિનો દાવો કે ગુણદોષ પરનો અન્ય દાવો આવો દાવો કરવા માટે યોગ્ય કેસ હોય, તો સામાન્ય રીતે તેને સમયમર્યાદાના બાધ પર પરાજીત કરવો જોઈએ નહીં, ખાસ કરીને જ્યારે વિલંબ અથવા જે સમયગાળા માટે માફી માંગવામાં આવી છે તે અસાધારણ રીતે મોટો ન હોય. તે અલબત્ત દરેક કેસની હકીકતો પર નિર્ભર રહેશે, જ્યાં આવો સમયગાળો અથવા દાવાના ગુણદોષ ધ એક્ટની કલમ ૧૧૯(૨)(બી) હેઠળ કરદાતાની તરફેણમાં વિવેકબુદ્ધિના આવા ઉપયોગને પાત્ર છે કે નહીં અને તેથી, આ સંબંધમાં કોઈ સીધા કૌશલ્યવાળા સૂત્રો કે માર્ગદર્શિકા નક્કી કરી શકાતી નથી. જોકે, સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટ ટેક્સિસ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આવા હુકમો અર્ધ–ન્યાયિક હુકમ હોઈ ઉચ્ચ બંધારણીય અદાલતો દ્વારા ન્યાયિક સમીક્ષા માટે હંમેશાં ખુલ્લા હોય છે. જો અદાલતોની ન્યાયબુદ્ધિને ઠેસ પહોંચે છે, તો સમયમર્યાદાના બાધ પર દાવાઓને ફગાવી દેતા

આવા હુકમો પ્રથમ દર્શને ટકે તેવા જણાતા હોવા છતાં, અદાલતો સમયમર્યાદાના બાધને બાજુ પર રાખીને આવા હુકમોને રદ કરવા અને ગુણદોષના આધારે દાવાઓને મંજૂર કરવા માટે પોતાના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી શકે છે.

૧૪. હાલનો કેસ એવા જ પ્રકારનો છે, જ્યાં અદાલતને જણાય છે કે કેપિટલ ગેઈન ટેક્સમાંથી મુક્તિનો દાવો કરવા માટેની મુખ્ય શરતો સંતોષાઈ હતી અને રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગ ઓથોરિટીના બોન્ડ્સમાં કરદાતા દ્વારા નિર્ધારિત રોકાણ ઓછામાં ઓછા ત્રણ વર્ષના લોક–ઈન સમયગાળા માટે કરવામાં આવ્યું હતું તે પણ એક નિર્વિવાદ હકીકત છે, અને તેથી, સદર રોકાણ કરવામાં છ મહિનાના વિલંબને માફ કરવો યોગ્ય હતો, એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે, કરદાતા–અરજદાર, વ્યવસાયે ડૉક્ટર હોઈ ભારતથી યુએસએ પ્રવાસ કરતી હતી જે એક દૂરનો દેશ છે જ્યાં તે સામાન્ય રીતે રહેતી હતી અને માત્ર તેના પરિવારના સભ્યોને મળવા માટે જ નહીં, પરંતુ તેની માલિકીની સ્થાવર મિલકત વેચવા માટે પણ ભારતમાં આવી હતી અને ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરના બોન્ડ્સના રૂપમાં નિર્ધારિત રોકાણમાં રોકાણ કરીને આવી કર જવાબદારીમાંથી

વાસ્તવિક મુક્તિ મેળવવા માગતી હતી જે તેણે નેશનલ હાઈવે ઓથોરિટીમાં કર્યું હતું."

૩૦. અમે દિલ્હી હાઈકોર્ટના જી.વી.ઈન્ફોસોલ્યુશન્સ પ્રા. લિમિટેડ વિ. ડેપ્યુટી કમિશનર ઓફ ઇનકમ ટેક્સ, સર્કલ ૧૦(૨) અને અન્ય, (૨૦૧૯) ૨૬૧ ટેક્સમેન.કોમ ૪૮૨ (દિલ્હી) માં અહેવાલ થયેલ નિર્ણય પર પણ સંદર્ભ આપી શકીએ છીએ અને આધાર રાખી શકીએ છીએ. અમે તેના સંબંધિત અવલોકનો નીચે મુજબ ટાંકી શકીએ છીએ :

> *"૮. કલમ ૧૧૯(૨)(બી) હેઠળ અરજદારની અરજીને ફગાવી દેવાનું કારણ માત્ર એ જ છે કે ચીફ કમિશનરના અભિપ્રાય મુજબ ઓડિટર દ્વારા ભૂલચૂકની દલીલ પ્રસ્થાપિત થઈ ન હતી. આ અદાલતને એ સમજવામાં મુશ્કેલી પડે છે કે તેના સલાહકારની અજાણતાને પ્રસ્થાપિત કરવા માટે કોઈપણ કરદાતા રેકોર્ડ પર વધુ કઈ દલીલ કે પુરાવા લાવી શક્યો હોત. વાદગ્રસ્ત હુકમનું અંતિમ પરિણામ અસરમાં એ આવે છે કે અજાણતા થયેલી ભૂલના અરજદારના દાવાને સદ્ભાવનાપૂર્ણ ન હોવાનું ચિત્રિંત કરવાનો પ્રયાસ કરવામા આવ્યો છે. અદાલતનો એવો અભિપ્રાય છે કે જો કોઈ કરદાતા આ કેસના સંજોગોમાં કરદાતાને આભારી ગણવામાં આવી છે તે રીતે જાણીજોઈને મોટી રકમ જતી*

કરવા ઈચ્છતો હોય તો તેણે તેની બુદ્ધિ ગુમાવી દીધી હોવી જોઈએ. "સદ્ભાવનાપૂર્ણ" ને કોઈપણ કેસના સંજોગોના સંદર્ભમાં સમજવાનું છે. અરજદારે કરેલી દલીલ (સ્વીકાર્ય રીતે મોડેથી) સિવાય, ઓડિટરે ખરેખર તત્પરતા વિના કામ કર્યું હતું તે પ્રસ્થાપિત કરવા માટે કોઈ સ્વતંત્ર પુરાવા કે સામગ્રી હોવી જરૂરી નથી. અરજદારે કોઈની બીમારી વગેરે જેવા અન્ય કોઈ કારણો રજૂ કર્યા ન હતા, જે સ્વતંત્ર સામગ્રી દ્વારા વાજબી રીતે પ્રસ્થાપિત થઈ શક્યા હોત. કેસના સંજોગોમાં, અમારા અભિપ્રાય મુજબ, અરજદાર એ દર્શાવવા માટે સક્ષમ હતો કે શા માટે રિફંડનો દાવો સમયસર કરી શકાયો ન હતો તે માટે સદ્ભાવનાપૂર્ણ કારણો હતા.

૯. આખરી આખરી આખરી આખરીતા આપવાના હેતુસર કાયદાની જોગવાઈઓમાં નિર્ધારિત સમયમર્યાદાનો કાયદો અથવા મુદતનો સમયગાળો, અને તે અર્થમાં તે શાંતિના કાયદાઓ છે; જોકે, જ્યાં પણ ધારાસભાનો હેતુ આવા કાયદાઓ મુશ્કેલીઓ તરફ દોરી જાય તેવા કિસ્સાઓમાં મુશ્કેલી સામે રાહત આપવાનો હોય, ત્યાં સંબંધિત સત્તામંડળોએ – જેમાં રેવેન્યુ સત્તામંડળો પણ સામેલ છે – તેમનું વાજબી રીતે અર્થઘટન કરવું જોઈએ. ઈન્ડગ્લોબલ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ એન્ડ ફાઈનાન્સ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આ

અદાલતના નિર્ણયની એ જ અસર અને આશય હતો. આ અદાલતનો અભિપ્રાય છે કે આ કેસના સંજોગોમાં પણ આવો જ અભિગમ અપનાવવાનો રહે છે."

૩૧. આ બાબતના તમામ સંગત પાસાઓ પર આપણી યોગ્ય વિચારણા કર્યા પછી, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે વર્તમાન પ્રકારના કિસ્સાઓમાં અભિગમ ન્યાયસંગત, સંતુલિત અને વિવેકપૂર્ણ હોવો જોઈએ. તકનીકી રીતે, સખત રીતે અને અક્ષરશઃ કહીએ તો, સામાવાળા નંબર ૨ આવી માફી અરજી ફગાવીને ધ એક્ટની કલમ ૧૨ હેઠળની મુક્તિનો ઈનકાર કરવામાં વાજબી હોઈ શકે છે, પરંતુ વિતેલા ૩૦ વર્ષથી એક સાર્વજનિક ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ હોવાના નાતે એક કરદાતા, જે આવી મુક્તિ મેળવવા માટેની શરતને નોંધપાત્ર રીતે સંતોષે છે, તેને માત્ર સમયમર્યાદાના બાધ પર તેનો ઈનકાર કરવો જોઈએ નહીં, ખાસ કરીને જ્યારે ધારાસભાએ સંબંધિત સત્તામંડળોને આવા વિલંબને માફ કરવા માટે વ્યાપક વિવેકાધીન સત્તાઓ આપી હોય.

૩૨. અમે સીઆઈટી વિ. ગુજરાત ઓઈલ એન્ડ એલાઇડ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ, (૧૯૯૩) ૨૦૧ આઈટીઆર ૩૨૫ (ગુજરાત) ના આ અદાલતના નિર્ણયનો પણ સંદર્ભ આપી શકીએ છીએ, જેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે રિટર્ન સાથે ઓડિટ રિપોર્ટ રજૂ કરવા અંગેની જોગવાઈને પ્રક્રિયાગત જોગવાઈ તરીકે ગણવાની રહેશે.

તે માર્ગદર્શક પ્રકૃતિની છે અને તેનું સબસ્ટાન્શિયલ પાલન પૂરતું રહેશે. તે કેસમાં, કરદાતાએ આવકના રિટર્ન સાથે ઓડિટ રિપોર્ટ રજૂ કર્યો ન હતો પરંતુ એસેસમેન્ટ પૂર્ણ થતા પહેલા તેને રજૂ કર્યો હતો. આ અદાલતે એવો અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે માત્ર તે રજૂ કરવામાં વિલંબના કારણે મુક્તિના લાભનો ઈનકાર કરવો જોઈએ નહીં અને કરદાતા માટે પૂરતું કારણ દર્શાવીને ઈનકમ ટેક્સ ઓફિસર સમક્ષ અથવા અપીલેટ સત્તામંડળ સમક્ષ પાછળથી ઓડિટ રિપોર્ટ રજૂ કરવો પરવાનગીપાત્ર છે.

૩૩. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને, આ રિટ–અરજી સફળ થાય છે અને આથી મંજૂર કરવામાં આવે છે. સામાવાળા નંબર ૨ દ્વારા પસાર કરાયેલ તારીખ ૧૯ મી ઓગસ્ટ ૨૦૧૯ નો વાદગ્રસ્ત હુકમ (આ રિટ–અરજીનું એનેક્ષર–એ) આથી રદ અને બાતલ કરવામાં આવે છે. પેપર–બુકના પાના–૧૩ પર તારીખ ૧૨ મી ફેબ્રુઆરી ૨૦૨૦ નો વાદગ્રસ્ત શુદ્ધિપત્રક હુકમ પણ આથી રદ અને બાતલ કરવામાં આવે છે. રિટ–અરજદાર દ્વારા સામાવાળા નંબર ૨ સમક્ષ ફાઇલ કરવામાં આવેલી વિલંબ માફી અરજી આથી મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૩૪. એવું જાહેર કરવામાં આવે છે કે રિટ–અરજદાર ધ એક્ટની કલમ ૧૨ હેઠળ મુક્તિ મેળવવા માટે હક્કદાર છે. તાબાના સત્તામંડળોને કરદાતાને આવી મુક્તિનો અમલ કરવા અને આ સંબંધમાં જરૂરી પરિણામી હુકમો પસાર કરવા આદેશ આપવામાં આવે છે. જોકે, શ્રી સોપરકર દ્વારા વ્યાજબી રીતે રજૂઆત

કરવામાં આવી છે તેમ, ધ એક્ટની કલમ ૧૨ હેઠળ મુક્તિના લાભની મંજૂરી ધ એક્ટ ૧૯૬૧ ની અનુક્રમે કલમ ૧૪૩(૨) અને કલમ ૧૪૨(૧) ને આધીન રહેશે.

સિવિલ અરજીનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

(જે.બી.પારડીવાલા, ન્યાયમૂર્તી)

(ઈલેશ જે. વોરા, ન્યાયમૂર્તી)

/મોઈનુદ્દિન

Translation of this judgment is provided by M/s Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.

==

<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER</u>: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.